

IN SEQUENTES TRES VITAS PAULI, HILARIONIS, ET MALCHI, ADMONITIO.

Trium maxime insignium monachorum, Pauli, Hilarionis, et Malchi, Vitas tribus hisce libellis Hieronymus narrat: qui totidem epistolis, quas in priori tomo suis locis exhibemus, trium sanctitatis laude praestantium feminarum, Fabiolae, Paulae, ac Marcellae, virtutes ad Vitarum prope instar celebravit. Nec aliae praeterea sunt, quas S. Doctor elucubrarit, *Vitae sanctorum Patrum*, tametsi longe plures, easque praesertim, quas Eribertus Rosweidus recensuit secundo libro, illi adjudicent antiqui Scriptores aliquot, quorum testimonia sequioris aevi eruditae imposuerunt. Gelasius, seu quisquis ille est vetus Auctor *Decreti de authenticis libris*, cap. 4, *Vitas*, inquit, *Patrum Pauli, Antonii, Hilarionis, et omnium Eremitarum, quas tamen vir B. Hieronymus descripsit, cum omni honore suscipimus*. Verum Antonii Vitam ab Athanasio Graece descriptam, ab Evagrio Antiocheno Latine fuisse redditam, compertum est. Tanto post Gratianus Decret. p. II, cans. 27, *Ut*, inquit, *refert B. Hieronymus, Macarius praecipuus inter Christi Eremitas, celebrato nuptiarum convivio cum vespere thalamum esset ingressurus, ex Urbe egrediens, transmarina petiit, et eremi solitudinem sibi elegit*. Haec vero minime omnium Hieronymus, sed germani ejus Vitae auctores Theophilus, Sergius et Hyginus tradunt. Praetereo quae ex supposititiis scriptionibus Hieronymianis proferuntur ejusmodi testimonia, et quae nonnulli ex Cassiodori Divinar. Lection. cap. 32, et ex Cassiani Praefatione ad libros Institutionum nimis subtiliter colligunt. Sane occurrunt vetustissimi mss. libri, qui pro hisce, et plerisque aliis Vitis fidejubeant. Duos ejusmodi Vaticanos

olim Reginae Suecorum ipsi evolvimus, e Coislinianis multos haberi testis est cl. Montfauconius. Mentiri autem illos vel hoc uno patet indicio, quod Vitae illae nihil ab iis, quae sub Palladii nomine circumferuntur, diversae sint. Unus Colbertinus, teste Cangio, post Lausiacam historiam haec subdit: Ἑτέρα ἱστορία εἰς τοὺς βίους τῶν ἁγίων τῆς Αἰγύπτου (*supp. πατέρων*) συγγραφεῖσα παρὰ Ἱερωνύμου μονάχου καὶ πρεσβυτέρου τοῦ ἐκ Δαλματίας: *Alia Historia de Vitis Sanctorum Patrum Aegypti abs Hieronymo Dalmata monacho et presbytero conscripta*. Sed verbo tenus Palladium in ea describi, ex ipso Cangii testimonio Fabricius notat; nec dubium videtur, Graeculum quempiam Hieronymi nomen ideo mentitum, quod in illa Collectione tres quoque istae S. Patris germanae historiae habeantur. Hoc et Gelasio primum fraudi fuerit, cum enim abs Hieronymi fetu, Pauli Vita, Collectio illa jamdiu olim inciperet, ab eo, quem liminaris pagina praeferibat Auctore, totus liber inscriptus est. Caeterum et ad declinandam nominum Rufini ac Palladii invidiam, et ad librariorum compendium fraudem interdum institutam fuisse non dubito.

Tres itaque istae dumtaxat e S. Doctoris nostri calamo profectae sunt, quas et eximia sermonis elegantia, et asceticae vitae praeclarissima exempla commendant. Profecto ex Hieronymianis elucubrationibus nulla recusa est saepius, nulla plures invenit editores, ac magis eruditos. Duae priores et Graece habentur; immo alteram vixdum ab Auctore vulgatam, Sophronius in Graecum vertit: tametsi quae nunc superest, et cujus initium est: Ἐν Παλαιστίνῃ πόλιν ἐστὶν οὐκ ἔλαττον ἢ πέντε καὶ τεσσαράκοντα σταδίου ἀπέχουσα Γάζης, Simeoni Metaphrastae docti viri malint adscribere.

Latine autem eas, praeter Hieronymianorum operum editores, Surius ac Lipomannus recensent: expoliunt denuo atque illustrant doctissimis annotationibus Rosweidus, Bollandus, quique magnum illud inceptum persequuntur. Parum diligentiae nostrae reliquum fuisse videatur; nihilominus quod nostrarum partium fuit, ne frustra operam locaremus, sicubi emendari, ornarique potuerunt uberius, contendimus. Praesto fuerunt quatuor Vaticani olim Reginae Suecorum antiqui mss. codices, praenotati numeris 432, 500, 589, 797. Unus quoque e nostris, quos privatim domi asservamus: non ille quidem remotissimae vetustatis, sed probae notae. Laudandus vero est prae caeteris unus amplissimi Veronens. Capituli qui omnes ad hanc usque diem cognitos facile superat. Scriptus nempe est anno quingentesimo decimo septimo ab Ursicino, nescio quo, nostrae hujus Ecclesiae Lectore, quod ipse his verbis paulo licet vitiosis ab eorum temporum pronuntiationem profitetur. PER. SCRIBTVS. CODIX HEC SUB DIE KAL. AVG. AGAPITO VCC INDI. DECIMA PER VRSICINVM. LECT. ECCLESIAE VERONENSIS .

Annum, quo Pauli Vita scripta est, vix dubitandum videtur esse 374 aut sequentem. Per id certe temporis ad cognominem Paulum Concordiensem missa est cum Epist. in nostra recensione 10. In Catalogo autem primum inter Hieronymianas scriptiones omnes obtinet locum. Duas reliquas anno ascribimus 390 eodem ducti argumento, serie scilicet, qua in Catalogo recensentur, post interpretationem Homiliarum Origen. in Lucam, quam superiori 389 assignamus.

VITA S. PAULI PRIMI EREMITAE. (C)

S. Pauli, a quo primum eremus habitari coepta, vitam, dejecto nonnihil stylo propter simpliciores, enarrat: ostenditque illum 16 circiter annos natum, eremum petiisse sub Decio et Valeriano, ut saevientem in Christianos persecutionem declinaret, in eaque annis degisse XCVIII mira abstinencia ac sanctitate, usquequo a magno Antonio divinitus admonito, visitatus, diem ultimum oppetiit. Historiam cognomini Paulo seni Concordiensi inscribit.

1 PROLOGUS.

1. Inter multos saepe dubitatum est, a quo potissimum Monachorum eremus habitari coepta sit. Quidam enim altius repetentes, a beato Elia et Joanne sumpsere principium: quorum et Elias plus nobis videtur fuisse, quam Monachus: et Joannes 2 ante prophetare coepisse, quam natus sit. Alii autem, in quam opinionem vulgus omne consentit. asserunt Antonium hujus propositi caput, quod ex parte verum est: non enim tam ipse ante omnes fuit, quam ab eo omnium incitata sunt studia. Amathas vero et Macarius, discipuli Antonii, e quibus superior magistri corpus sepelivit, etiam

nunc affirmant, Paulum quemdam Thebaeum principem istius rei fuisse, non **3** nominis; quam opinionem nos quoque probamus. Nonnulli haec et alia prout voluntas tulit, jactitant: subterraneo specu crinitum calcaneo tenus hominem fuisse, et multa quae persequi otiosum est incredibilia fingentes. Quorum quia impudens mendacium fuit, ne refellenda quidem sententia videtur. Igitur quia de Antonio tam Graeco quam Romano stylo diligenter memoriae traditum est, pauca de Pauli principio et fine scribere disposui: magis quia res omissa erat, quam fretus ingenio. Quomodo autem in media aetate vixerit, et quas Satanae pertulerit insidias, nulli hominum compertum habetur.

INCIPIT VITA.

2. *Decius et Valerianus Christianorum persecutores.* --- Sub Decio et Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Romae, Cyprianus Carthagine, felici cruore martyrium pertulerunt, multas apud Aegyptum et Thebaidem Ecclesias, tempestas saeva populata est. Voti tunc Christianis erat, pro [*Veron.* eo] Christi nomine gladio percuti [*Veron.* perpeti]. Verum hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquirens animas cupiebat jugulare, non corpora. Et ut ipse, qui ab ipso passus est, Cyprianus ait: Volentibus mori, non permittebatur occidi. Cujus ut crudelitas notior fiat, duo memoriae causa exempla subijcimus.

3. *Duo Martyres insignes.*---Perseverantem in fide Martyrem, et inter eculeos laminasque victorem, jussit melle perungi, et sub ardentissimo sole, religatis manibus post tergum reponi, scilicet ut muscarum aculeis cederet, qui ignitas sartagines ante superasset. Alium juvenili aetate florentem, in amoenissimos hortulos praecepit [*Al. adduci*] abduci. 4 Ibique inter lilia candentia et rubentes rosas, cum leni juxta murmure aquarum serperet rivus, et molli sibilo arborum folia ventus praestringeret [*Al. stringeret*], super exstructum plumis lectum resupinari, et ne se inde posset excutere, blandis sertorum nexibus irretitum relinqui. Quo cum, recedentibus cunctis, meretrix speciosa venisset, coepit delicatis stringere colla [*Al. collum*] complexibus: et, quod dictu quoque scelus est, manibus attrectare [*Al. obtrectare*] virilia: ut corpore in libidinem concitato, se victrix impudica superjaceret. Quid ageret miles Christi, et quo se verteret, nesciebat. Quem tormenta non vicerant, superabat voluptas. Tandem coelitus inspiratus, praecisam mordicus linguam in osculantis se faciem expuit; ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superavit [*Al. occupavit et praeripuit. Ms. Veron. calcavit*].

4. *Pauli dotes et eruditio.*---Per idem ergo tempus quo talia gerebantur apud inferiorem Thebaidam, cum sorore jam viro tradita, post mortem [*Al. morte*] amborum parentum in haereditate locupleti, Paulus relictus est annorum circiter sexdecim, litteris tam Graecis quam Aegyptiacis apprime [*Ms. Ver. adplene*] eruditus, mansueti animi, Deum valde amans. Et cum persecutionis procella detonaret, in villam remotiorem et secretiorem secessit. Verum quid pectora humana non cogit [*Ms. Ver. cogis*] *Auri sacra*

fames (Virgil. Aeneid. II)? sororis maritus cepit prodere velle, quem celare debuerat. Non illum uxoris lacrymae, ut assolet: non communio sanguinis, non spectans cuncta ex alto Deus, ab scelere revocavit [*Ms. Ver. revocaverunt*]. Aderat, instabat, crudelitate quasi pietate utebatur.

5 5. *Furtiva monetae officina*.---Quod ubi prudentissimus adolescens intellexit, ad montium deserta confugiens, dum persecutionis finem praestolaretur [*Al. praestolatur*]. necessitatem in voluntatem vertit, ac paulatim progrediens, rursusque subsistens, atque hoc idem saepius faciens, tandem reperit saxeam montem, ad cujus radices haud grandis spelunca, lapide claudebatur. Quo remoto (ut est cupiditas hominum occulta cognoscere), avidius explorans, animadvertit intus grande vestibulum, quod aperto desuper coelo, patulis diffusa ramis vetus palma contexerat, fontem lucidissimum ostendens: cujus rivum tantummodo foras erumpentem, statim modico foramine, eadem quae genuerat, aquas terra sorbebat. Erant praeterea per exesum [*Al. saxeam*] montem haud pauca habitacula, in quibus scabrae jam incudes et mallei, quibus pecunia signatur, visebantur. Hunc locum Aegyptiorum litterae ferunt, furtivam monetae officinam fuisse, ea tempestate qua Cleopatrae junctus est Antonius.

6. Igitur adamato (quasi quod a Deo sibi offerretur) habitaculo, omnem ibidem in orationibus, et solitudine duxit aetatem. Cibus et vestimentum ei palma praebebat. Quod ne cui impossibile videatur, Jesum testor et sanctos angelos ejus in ea eremi parte, quae juxta Syriam Saracenis jungitur, et vidisse me monachos, et videre, e quibus unus per triginta annos clausus, hordeaceo pane et lutulenta aqua vixit, alter in cisterna 6 veteri (quam gentili sermone Syri GUBBAM

vocant) quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Haec igitur incredibilia videbuntur his, qui non credunt omnia possibilia esse credentibus [*Ms. Ver. credenti*].

7. *Aetas Pauli et Antonii.*---Sed ut ad id redeam unde digressus sum, cum jam centum tredecim annos beatus Paulus vitam coelestem ageret in terris, et nonagenarius in alia solitudine Antonius moraretur (ut ipse asserere solebat), haec in mentem ejus cogitatio incidit, nullum ultra se perfectum monachum [*Al. monachorum*] in eremo consedissee. At illi per noctem quiescenti revelatum est esse alium interius [*Al. ulterius et in terris*] multo se meliorem ad quem visendum deberet proficisci. Illico erumpente luce, venerabilis senex infirmos artus baculo regente sustentans, cepit ire velle quo nesciebat. Et jam media dies coquente desuper sole fervebat, nec tamen a coepto itinere abducebatur [*Ver. ms. deducebatur*] dicens: Credo in Deum meum, quod olim conservum, quem mihi promisit, ostendet. Nec plura his, conspicit [*Al. conspicatur. Ver. ms., centauro*] hominem equo mixtum, cui opinio poetarum Hippocentauro vocabulum indidit. Quo viso, salutaris impressione signi armat frontem: Et heus tu, inquit, quam in parte hic servus Dei habitat? At ille barbarum nescio quid infrendens, et frangens potius verba quam proloquens, inter horrentia ora setis, blandum quaesivit alloquium. Et dexterarum protensione manus cupitum indicat iter, et sic patentes 7 campos volucris transmittens fuga, ex oculis mirantis evanuit. Verum haec utrum diabolus ad terrendum eum simulaverit, an (ut solet) cremus monstruosorum animalium ferax, istam quoque gignat bestiam, incertum habemus.

8. *Fauni et Satyri. Satyrus allatus vivus Alexandriam.* --- Stupens itaque Antonius, et de eo quod viderat secum volvens, ulterius progreditur [*Ver. ms. regrediebatur*]. Nec mora, inter saxosam convallem haud grandem homunculum videt, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cujus extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Ad hoc Antonius spectaculum, scutum fidei et loricam spei, ut bonus praeliator arripuit: nihilominus memoratum animal, palmarum fructus eidem ad viaticum, quasi pacis obsides, offerebat [*Al. afferebat*]. Quo cognito, gradum pressit Antonius, et quisnam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit: « Mortalis ego sum, et unus ex accolis eremi, quos vario delusa errore Gentilitas, Faunos, Satyrosque, et Incubos vocans colit. Legatione fungor gregis mei. Precamur ut pro nobis communem Dominum deprecetur, quem in [*Ver. tacet quem in*] salutem mundi olim venisse cognovimus; et in universam terram exiit sonus ejus.» Talia eo loquente, longaevus viator ubertim faciem lacrymis rigabat, quas magnitudo laetitiae indices cordis effuderat. Gaudebat quippe de Christi gloria, et de interitu Satanae: simulque admirans, quod ejus posset intelligere sermonem, et baculo humum percutiens, aiebat: «Vae tibi, Alexandria, quae pro Deo portenta veneraris. Vae tibi, **8** civitas meretrix in quam totius orbis daemonia confluxere. Quid nunc dictura es?» Bestiae Christum loquuntur, et tu pro Deo portenta veneraris. Necdum verba compleverat, et quasi pennigero volatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ad incredulitatem scrupulum moveat, sub rege Constantio, universo mundo teste, defenditur. Nam Alexandriam istiusmodi homo vivus perductus, magnum populo spectaculum praebuit: et postea cadaver exanime, ne calore aestatis dissiparetur, sale infuso

[*Ver. ms.* infusam et], Antiochiam ut ab Imperatore videretur, allatum est.

9. Sed ut propositum persequar, Antonius coeptam regionem pergebat, ferarum tantum vestigia intuens, et eremi latam vastitatem. Quid ageret, quo verteret gradum, nesciebat. Jam altera effluxerat dies. Restabat unum, ut deseri se a Christo non posse confideret. Pernox secundas in oratione exegit tenebras: et dubia adhuc luce, haud procul intuetur lupam sitis ardoribus anhelantem, ad radicem montis irrepere. Quam secutus oculis, et juxta speluncam, cum fera abiisset, accedens, intro coepit aspicere [*Ver. ms.* coepit introspicere]: nihil curiositate proficiente, tenebris arcentibus visum. Verum ut Scriptura ait, *perfecta dilectio foras mittit timorem* (**I Joan. IV, 18**), suspenso gradu et anhelitu temperato, callidus explorator ingressus, ac paulatim progrediens, saepiusque subsistens sonum aure captabat. Tandem per caecae noctis horrorem procul lumen intuitus, dum avidius properat, 9 offenso in lapidem pede, strepitum concitavit: post cujus sonitum beatus Paulus ostium quod patebat occludens [*Ver.* recludens], sera obfirmavit. Tunc vero Antonius pro [*Al.* prae] foribus corruens, usque ad sextam, et eo amplius horam, aditum precabatur dicens: Qui sim, unde, cur venerim, nosti. Scio me non mereri conspectum tuum: tamen nisi videro, non recedam. Qui bestias recipis [*Al.* suscipis], hominem cur repellis? Quaesivi, et inveni: pulso ut aperiatur. Quod si non impetro, hic [*Ver.* hic, hic] moriar ante postes tuos: certe sepelies vel cadaver. Talia perstabat memorans, fixusque manebat. Ad quem responsum paucis ita reddidit heros. (**Virgil., Aeneid., lib. II et VI.**)

Nemo sic petit, ut minetur: nemo cum lacrymis calumniam facit. Et miraris si non recipiam, cum moriturus adveneris? Sic arridens Paulus patefecit ingressum. Quo aperto, dum in mutuos miscentur amplexus, propriis se salutavere nominibus: gratiae Domino in commune referuntur.

10. Et post sanctum osculum residens Paulus, cum Antonio ita exorsus est: En quem tanto labore quaesisti, putridis senectute membris operit inculta canities. En vides hominem, pulverem mox futurum. Verum quia charitas omnia sustentat [*Ver. sustinet*], narra mihi, quaeso, quomodo [*Ver. ut*] se habeat humanum genus. An in antiquis urbibus nova tecta consurgant: quo mundus regatur imperio: an supersint aliqui, qui daemonum errore rapiantur [*Al. capiantur*]. Inter has sermocinationes suspiciunt alitem corvum in ramo arboris consedis, qui inde leniter subvolabat, et integrum panem ante ora mirantium deposuit; post cujus abscessum: Eia, inquit Paulus, Dominus nobis prandium misit, vere pius, vere misericors. Sexaginta jam anni sunt quod [*Al. ex quo*] dimidii semper panis fragmentum [*Ver. fragmen*] accipio: verum ad adventum tuum, militibus suis Christus duplicavit annonam.

11. Igitur Domino gratiarum actione celebrata, super vitrei marginem fontis uterque consedit [*Ver. subsedit*]. Hic vero quis frangeret panem oborta contentio, pene diem **10** duxit in vesperum. Paulus more cogeabat hospitii, Antonius jure refellebat aetatis. Tandem consilium fuit, ut apprehenso e regione pane, dum ad se quisque nititur, pars sua remaneret in manibus. Dehinc paululum aquae in fonte prono ore [*Al. prono in fronte ore*] libaverunt: et immolantes Deo sacrificium laudis, noctem transegere vigiliis. Cumque jam esset terrae [*Al. terris*] redditus dies, beatus Paulus ad

Antonium sic locutus est: Olim te, frater, in istis regionibus habitare sciebam: olim te conservum meum mihi promiserat Deus; sed quia jam dormitionis meae tempus advenit, et quod semper cupiebam [*Ver.* cupieram] dissolvi, et esse cum Christo, peracto cursu superest mihi corona justitiae: tu missus es a Domino, qui humo corpusculum meum tegas, immo terrae terram reddas.

12. *Athanasius pallium dedit Antonio. Monasterium Antonii a Saracenis occupatum.*---His Antonius auditis, flens et gemens, ne se desereret, atque ut comitem talis itineris acciperet, precabatur. Et [*Al.* At] ille: Non debes, inquit, quaerere quae tua sunt, sed quae aliena. Expedit tibi, sarcina carnis abjecta, Agnum sequi. Sed et caeteris expedit fratribus, ut tuo adhuc instituantur exemplo. Quamobrem, quaeso, perge, nisi molestum est: et pallium quod tibi Athanasius episcopus dedit, ad obvolvendum corpusculum meum, defer. Hoc autem beatus Paulus rogavit, non quod magnopere curaret, utrum tectum putresceret cadaver, an nudum (quippe qui tanto temporis spatio, contextis palmarum foliis vestiebatur), sed ut a se recedenti moeror suae mortis levaretur. Stupefactus ergo Antonius, quod de Athanasio et pallio ejus audierat, quasi Christum in Paulo videns, et in pectore ejus Deum venerans, ultra respondere nihil ausus est: sed cum silentio lacrymans, exosculatis ejus oculis manibusque, ad monasterium quod postea a Saracenis occupatum est, regrediebatur. Neque vero gressus sequebantur animum. Sed quamvis corpus inane jejuniis, seniles etiam anni fregerant, tamen animo vincebat aetatem.

13. *Antonii humilitas.*---Tandem fatigatus [*Ver.* defatigatus] et anhelus ad habitaculum suum confecto itinere pervenit. Cui

cum duo discipuli, qui ei jam longaevo ministrare coeperant, occurrissent **11** dicentes: Ubi tamdiu moratus es, pater? Respondit: Vae mihi peccatori, qui falsum Monachi nomen fero. Vidi Eliam, vidi Joannem in deserto, et vere vidi Paulum in paradiso. Et sic ore compresso, et manu verberans pectus, ex cellula pallium protulit. Rogantibusque discipulis, ut plenius quidnam rei esset, exponeret, ait: *Tempus tacendi, et tempus loquendi* (**Eccles. III, 7**).

14. *Pauli anima inter angelorum choros.*---Tunc egressus foras, et ne modicum quidem cibi sumens, per viam qua venerat, regressus est [*Ver. regrediebatur*], illum sitiens, illum videre desiderans, illum oculis ac tota mente complectens. Timebat enim, quod et evenit, ne se absente, Christo debitum spiritum redderet. Cumque jam dies alia illuxisset, et trium horarum spatio iter remaneret, vidit inter angelorum catervas, inter prophetarum et apostolorum choros, niveo candore Paulum fulgentem in sublime conscendere. Et statim in faciem suam procidens, sabulum capiti superjaciebat, ploransque et ejulans, aiebat [*Ver. tacet*]: Cur me, Paule, dimittis? cur insalutatus abis? Tam tarde notus, tam cito recedis?

15. Referebat postea beatus Antonius tanta se velocitate, quod reliquum erat viae cucurrisset, ut ad instar avis pervolaret: nec immerito; nam introgressus speluncam, vidit [*Ver. videt*] genibus complicatis, erecta cervice, extensisque in altum manibus, corpus exanime. Ac primum et ipse vivere eum credens, pariter orabat. Postquam vero nulla, ut solebat, suspiria precantis audivit, in flebile osculum ruens, intellexit quod etiam cadaver sancti Deum, cui omnia vivunt, officio gestus precaretur.

16. *Christiana traditio*.---Igitur obvoluto et prolato foras corpore, hymnos quoque et psalmos de Christiana traditione decantans, contristabatur Antonius, quod sarculum, quo terram foderet, non haberet. Fluctuans itaque vario mentis aestu, et secum multa reputans, dicebat: Si ad monasterium revertar, quatruidi [*Al. tridui*] iter est: si hic maneam, nihil ultra proficiam. **12** Moriar ergo, ut dignum est, juxta bellatorem tuum, Christe, et ruens, extremum halitum fundam. Talia eo animo volvente, ecce duo leones ex interioris eremi parte currentes, volantibus per colla jubis, ferebantur: quibus aspectis primo exhorruit. Rursusque ad Deum referens mentem, quasi columbas videret, mansit intrepidus. Et illi quidem directo cursu, ad cadaver beati senis substiterunt: adulantibusque caudis circa ejus pedes accubuerunt: fremitu ingenti rugientes, prorsus ut intelligeres [*Al. intelligeret*] eos plangere, quo modo poterant. Deinde haud procul coeperunt humum pedibus scalpere; arenamque certatim egerentes, unius hominis capacem locum foderunt [*Ver. effoderunt. Et*]. Ac statim quasi mercedem pro opere postulantes, cum motu aurium cervice dejecta, ad Antonium perrexerunt, manus ejus pedesque lingentes. At ille animadvertit benedictionem eos a se precari. Nec mora, in laudationem Christi effusus, quod muta quoque animalia Deum esse sentirent, ait: Domine, sine cujus nutu nec folium arboris defluit, nec unus passerum ad terram cadit, da illis sicut tu scis. Et manu annuens [*Al. innuens*] eis, ut abirent, imperavit. Cumque illi recessissent, sancti corporis oneri [*Al. onere*] seniles curvavit humeros; et deposito eo effossam, desuper humum congregans, tumulum ex more posuit [*Al. composuit*]. Postquam autem alia dies illuxit, ne quid pius haeres ex intestati bonis non possideret, tunicam ejus sibi

vindicavit, quam in sportarum modum de palmae [Al. palmarum] foliis ipse sibi contexuerat. Ac sic ad monasterium reversus, discipulis cuncta ex ordine replicavit; diebusque solemnibus Paschae et Pentecostes semper Pauli tunica vestitus est.

17. *Comparatio Pauli et divitum saeculi.*---Libet in fine opusculi eos interrogare, qui sua patrimonia ignorant, qui domos marmoribus vestiunt, qui uno filo villarum insuunt praedia: huic seni nudo [Al. seminudo] quid umquam defuit? Vos gemma bibitis, ille naturae concavis manibus satisfacit. Vos in tunicis aurum textitis, ille ne vilissimi quidem indumentum **13** habuit Mancipii vestri. Sed e contrario illi pauperculo paradisi patet, vos auratos gehenna suscipiet. Ille vestem Christi, nudus licet, tamen servavit: vos vestiti sericis, indumentum Christi perdidistis. Paulus vilissimo pulvere coopertus jacet resurrecturus in gloriam: vos operosa saxis sepulcra premunt cum vestris opibus arsuros. Parcite, quaeso, vos [Al. vobis]: parcite saltem divitiis quas amatis. **14** Cur et mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus? cur ambitio inter luctus lacrymasque non cessat? An cadavera divitum nisi in serico putrescere nesciunt?

18. Obsecro, quicumque haec legis, ut Hieronymi peccatoris memineris: cui si Dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli cum meritis ejus, quam regum purpuras cum poenis suis.

VITA S. HILARIONIS. (C)

Hilarion monachus, Thabathae, Palaestinae vico, ortus, ac magni Antonii discipulus, quanta abstinentia ac sanctitate vitam duxerit, quantisque etiam in solitudine inclaruerit miraculis, copiose describit Hieronymus, in eoque exemplar perfecti monachi proponit.

13 PROLOGUS.

1. Scripturus Vitam beati Hilarionis, habitatorem ejus invoco Spiritum Sanctum; ut qui illi virtutes largitus est, mihi ad narrandas eas sermonem tribuat, ut facta dictis exaequentur. Eorum enim qui fecere, virtus (ut ait Crispus) tanta habetur, quantum eam verbis potuere extollere praeclara ingenia. Alexander Magnus Macedo, quem vel arietem, vel pardum, vel hircum caprarum Daniel vocat, cum ad Achillis tumulum pervenisset: Felicem te, ait, juvenis, qui magno frueris [*Al. fruaris*] praecone meritorum! Homerum videlicet significans. Porro mihi tanti ac talis viri conversatio [*Al. conversio*], Vitaque dicenda est, ut Homerus quoque si adesset, vel invideret materiae, vel succumberet. Quamquam enim sanctus Epiphanius Salaminae Cypri episcopus, qui cum Hilarione plurimum versatus est, laudem ejus brevi epistola scripserit, quae vulgo legitur; tamen aliud est locis communibus laudare defunctum, aliud defuncti proprias

narrare virtutes. Unde et nos favore magis illius, quam injuria, coeptum ab eo opus aggredientes, maledicorum voces contemnimus: qui olim detrahentes Paulo meo, nunc forte detrahent et Hilarioni: illum solitudinis calumniati, huic objicientes frequentiam: ut qui semper latuit, non **14** fuisse; qui a multis visus est, vilis existimetur. Fecerunt hoc et majores eorum quondam Pharisei, quibus nec Joannis eremus ac jejunium, nec Domini Salvatoris turbae, cibi, potusque placuerunt. Verum destinato operi imponam manum, et Scylleos canes obturata [*Al.* obdurata] aure transibo.

INCIPIT VITA.

2. Hilarion ortus vico Tabatha, qui circiter quinque millia a Gaza urbe Palaestinae ad Austrum situs est, cum haberet parentes idolis deditos, rosa, ut dicitur, de spinis floruit. A quibus missus Alexandriam, grammatico traditus est: ibique quantum illa patiebatur aetas, magna ingenii et morum documenta praebuit; in brevi charus omnibus et loquendi arte gnarus. Quodque his majus est omnibus, credens in Dominum Jesum, non circi furoribus, non arenae sanguine, non theatri luxuria delectabatur; sed tota illi voluntas [*Al.* voluptas] in Ecclesiae erat congregatione.

3. Audiens autem tunc celebre nomen Antonii, quod per omnes Aegypti populos ferebatur, incensus visendi ejus studio, perrexit ad eremum. Et statim ut eum vidit, mutato pristino habitu, duobus [*Ms.* tribus] **15** fere mensibus juxta

eum mansit, contemplans ordinem vitae ejus morumque gravitatem. Quam creber in oratione, quam humilis in suscipiendis fratribus, severus in corripiendis, alacer in exhortandis esset: et ut continentiam, cibique ejus asperitatem nulla umquam infirmitas frangeret. Porro frequentiam eorum, qui ad eum ob varias passiones aut impetus daemonum concurrebant, ultra non ferens: nec congruum esse ducens, pati in eremo populos civitatum: sicque sibi magis incipiendum esse, ut coepisset Antonius; illum quasi virum fortem victoriae praemia accipere: se necdum militare coepisse; reversus est cum quibusdam Monachis ad patriam: et parentibus jam defunctis, partem substantiae fratribus, partem pauperibus largitus est, nihil sibi omnino reservans, et timens illud de Actibus Apostolorum, Ananiae et Sapphirae vel exemplum, vel supplicium; maximeque Domini memor, dicentis: *Qui non renuntiaverit omnibus quae habet, non potest meus esse discipulus* (**Luc. XIV, 33**). Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus, et armatus in Christo, solitudinem, quae in septimo milliario a Majoma Gazae emporio per littus euntibus Aegyptum, ad laevam flectitur, ingressus est. Cumque essent cruenta latrociniis loca, et propinqui amicique ejus imminens periculum denuntiarent, contempsit mortem, ut mortem evaderet.

4. *Jejunium Hilarionis*. Mirabantur omnes animum: mirabantur aetatem; nisi quod flamma quaedam pectoris, et scintillae fidei in oculis relucebant. Laeves [*Al. lenes*] erant genae, delicatum corpus et tenue, et ad omnem injuriam impatiens: quod levi vel frigore, vel aestu, posset affligi. Igitur sacco tantum membra coopertus, et pelliceum habens

ependyten, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagumque rusticum, inter mare et paludem, vasta et terribili solitudine fruebatur, quindecim tantum caricas post solis occasum comedens. Et quia regio latrociniis infamis erat, numquam in eodem loco habitare consueverat. Quid [*Al. mansitans. Quid*] faceret diabolus? quo se verteret? Qui gloriabatur ante, dicens: *In coelum ascendam, super sidera coeli ponam thronum meum, et ero similis Altissimo (Isa. XIV, 14)*, cernebat se vinci a puero, et prius ab eo calcatum fuisse, quam per aetatem peccare potuisset.

16 5. Titillabat itaque sensus ejus, et pubescenti corpori solita voluptatum incendia suggerebat. Cogebatur tirunculus Christi cogitare quod nesciebat, et ejus rei animo pompam volvere, cujus experimenta non noverat. Iratus itaque sibi, et pectus pugnis verberans (quasi cogitationes caede manus posset excludere): Ego, inquit, aselle, faciam, ut non calcitres: nec te hordeo alam, sed paleis. Fame te conficiam et siti; gravi onerabo pondere; per aestus indagabo et frigora, ut cibum potius quam lasciviam cogites. Herbarum ergo succo et paucis caricis post triduum vel quatrimum deficientem animam sustentabat, orans frequenter et psallens, et rastro humum fodiens; ut jejuniorum laborem labor operis duplicaret. Simulque fiscellas junco texens, aemulabatur Aegyptiorum Monachorum disciplinam, et Apostoli sententiam, dicentis: *Qui autem non operatur, non manducet (II Thess. III, 10)*: sic attenuatus, et in tantum exeso corpore, ut ossibus vix haereret.

6. Quadam nocte, infantum cepit audire vagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi muliercularum [*Al. mulierum*], leonum rugitus, murmur exercitus, et rursus

variarum portenta vocum, ut ante sonitu quam aspectu territus cederet. Intellexit daemonum ludibria; et provolutus genibus, Christi crucem signavit in fronte: talique armatus, jacens fortius praeliabatur; quodammodo videre desiderans, quos horrebat audire, et sollicitis oculis huc illucque circumspiciens. Cum interim ex improvise, splendente luna, cernit rhedam ferventibus equis super se irruere: cumque inclamasset Jesum, ante oculos ejus repentino terrae hiatu, pompa omnis absorpta est. Tunc ille ait: *Equum et ascensorem projecit in mare* (**Exod. XV, 1**). Et, *Hi in curribus, et hi in equis: nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur* (**Ps. XVI, 18**).

7. Multae sunt tentationes ejus, et die noctuque variae daemonum insidiae: quas si omnes narrare velim, modum excedam voluminis. Quoties illi nudae mulieres cubanti, quoties esurienti largissimae apparuere dapes? Interdum orantem lupo ululans, et vulpecula ganniens transilivit, psallentique gladiatorum pugna spectaculum praebuit: et unus quasi interfectus, et ante pedes ejus corruens, sepulturam rogavit.

8. Oravit [*Ms. orabat*] semel fixo in terram capite, **17** et ut natura fert hominum, abducta ab oratione mens, nescio quid aliud cogitabat: insiliit dorso ejus agitator, et latera calcibus, cervicem flagello verberans: Eia, inquit, cur dormitas? cachinnansque desuper, si [*Al. cum*] defecisset, an hordeum vellet accipere, sciscitabatur.

9. *Tuguriolum Hilarionis*.---Igitur a sexto decimo usque ad vicesimum suae aetatis annum, aestus et pluvias brevi tuguriunculo declinavit, quod junco et carice texerat.

Exstructa deinceps brevi cellula, quae usque hodie permanet, altitudine pedum quinque, hoc est statura sua humiliore, porro longitudine paulo ampliore, quam ejus corpusculum patiebatur, ut sepulcrum potius, quam domum crederes.

10. *Cultus Hilarionis*.---Capillum semel in anno die Paschae totondit: super nudam humum stratumque junceum usque ad mortem cubitavit. Saccum quo semel fuerat indutus, numquam lavans: et SUPERFLUUM ESSE dicens munditias in cilicio quaerere. Nec mutavit alteram tunicam, nisi cum prior penitus scissa esset. Scripturas quoque sanctas memoriter tenens, post orationes et psalmos quasi Deo praesente recitabat. Et quia longum est per diversa tempora carptim ascensum [*Al.* ascensus] ejus edicere, comprehendam breviter ante lectoris oculos, Vitam ejus pariter exponens; et deinceps ad narrandi ordinem regrediar.

11. *Victus Hilarionis*.---A vicesimo primo anno usque ad vicesimum septimum, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit, et aliis tribus panem aridum cum sale et aqua. Porro a vigesimo septimo usque ad tricesimum, herbis agrestibus, et virgultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autem primo usque ad tricesimum quintum, sex uncias hordeacei panis, et coctum modice olus absque oleo in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos suos, et totum corpus impetigine et pumicea quadam scabredine contrahi, ad superiorem victum adjecit oleum: et usque ad sexagesimum tertium vitae suae annum hoc continentiae cucurrit gradum, nihil extrinsecus aut pomorum, aut leguminis, aut cujuslibet rei gustans. Inde cum se videret corpore defatigatum, et propinquam putaret

imminere mortem, a sexagesimo quarto anno usque ad octogesimum **18** pane abstinuit, incredibili fervore mentis, ut eo tempore quasi novus accederet ad servitutem Domini, quo caeteri solent remissius vivere. Fiebat autem ei de farina et comminuto olere sorbitiuncula, cibo et potu vix quinque uncias appendentibus: sicque complens ordinem vitae, numquam ante solis occasum, nec in diebus festis, nec in gravissima valetudine [*Al. aegritudine*] solvit jejunium. Sed jam tempus est ut ad ordinem revertamur.

12. *Latrones veniunt ad Hilarionem nocte.*---Cum habitaret adhuc in tuguriolo annos natus decem et octo, latrones ad eum nocte venerunt, vel aestimantes habere aliquid quod tollerent, vel in contemptum sui reputantes fieri, si puer solitarius eorum impetus non pertimesceret. Itaque inter mare et paludem a vespere usque ad solis ortum discurrentes, numquam locum cubilis ejus invenire potuerunt. Porro clara luce reperto puero, quasi per jocum: Quid, inquiunt, faceres, si latrones ad te venirent? Quibus ille respondit: Nudus latrones non timet. Et illi: Certe, aiunt, occidi potes. Possum, inquit, possum: et ideo latrones non timeo, quia mori paratus sum. Tunc admirati constantiam ejus et fidem, confessi sunt noctis errorem, caecatosque oculos, correctionem deinceps vitam pollicentes.

13. *Mulier sterilis prima irrumpere ausa est ad eum.*---Viginti et duos jam in solitudine habebat annos, fama tantum notus omnibus, et per totas Palaestinae vulgatus urbes, cum interim mulier quaedam Eleutheropolitana cernens despectui se haberi a viro ob sterilitatem (jam enim per annos quindecim nullos conjugii fructus dederat), prima irrumpere ausa est ad beatum Hilarionem; et nihil tale suspicanti, repente genibus

ejus advoluta: Ignosce, inquit, audaciae: ignosce necessitati meae. Quid avertis oculos? quid rogantem fugis? Noli mulierem aspicere, sed miseram. Hic sexus genuit Salvatorem. *Non habent sani opus medico; sed qui male habent* (Luc. V, 31). Tandem substitit, et post tantum temporis visa muliere, interrogavit causam adventus ejus ac fletum. Et postquam didicit, levatis ad coelum oculis, fidere jussit: euntemque lacrymis prosecutus, exacto anno vidit cum filio.

14. *Mulier nobilis uxor praefecti praetorio. Monachi non erant in Syria ante S. Hilarionem.*---Hoc signorum ejus principium, majus aliud signum nobilitavit. Aristaenete 19 Elpidii, qui postea praefectus praetorio fuit, uxor, valde nobilis inter suos, et inter Christianos nobilior, revertens cum marito et tribus liberis a beato Antonio, Gazae propter eorum infirmitatem remorata est. Ibi enim sive ob corruptum aerem, sive (ut postea claruit) propter gloriam Hilarionis servi Dei, hemitritaeo pariter arrepti, omnes a medicis desperati sunt. Jacebat ululans mater, et quasi inter tria filiorum discurrens cadavera, quem prius plangeret, nesciebat. Cognito autem quod esset quidam Monachus in vicina solitudine, oblita matronalis pompae (tantum se matrem noverat) vadit comitata ancillulis, et eunuchis [*Al. vernaculis*]: vixque a viro persuasum est, ut asello sedens pergeret. Ad quem cum pervenisset: Precor te, ait, per Jesum clementissimum Deum nostrum: obtestor per crucem ejus et sanguinem, ut reddas mihi tres filios; et glorificetur in urbe Gentilium nomen Domini Salvatoris, et ingrediatur servus ejus Gazam, et idolum Marnas corruat. Renuente illo, et dicente, numquam se egressum de cella, nec

habere consuetudinem, ut non modo civitatem, sed ne villulam quidem ingrederetur, prostravit se humi crebro clamitans: Hilarion, serve Christi, redde mihi liberos meos. Quos Antonius tenuit in Aegypto, a te servantur in Syria. Flebant cuncti qui aderant, sed et ipse negans flevit. Quid multa? non prius mulier recessit, quam ille pollicitus est se post solis occasum Gazam introitum. Quo postquam venit, singulorum lectulos et ardentia membra consignans, invocavit Jesum. Et, o mira virtus! quasi de tribus fontibus sudor pariter erupit: eadem hora acceperunt cibos, lugentemque matrem cognoscentes, et benedicentes Deum, sancti manus deosculati sunt. Quod postquam auditum est, et longe lateque percrebuit, certatim ad eum de Syria et Aegypto confluebant: ita ut multi crederent in Christum, et se monachos profiterentur. Necdum enim tunc monasteria erant in Palaestina, nec quisquam monachum **20** ante sanctum Hilarionem in Syria noverat. Ille fundator et eruditor hujus conversationis et studii in hac provincia fuit. Habebat Dominus Jesus in Aegypto senem Antonium; habebat in Palaestina Hilarionem juniorem.

15. *Caeca mulier a decem annis.*---Facidia viculus est Rhinocorurae urbis Aegypti. De hoc ergo vico, decem jam annis caeca mulier adducta est ad beatum Hilarionem: oblataque ei a fratribus (jam enim multi cum eo Monachi erant) omnem se substantiam expendisse ait in medicos. Cui respondit: Si quae in medicis perdidisti, dedisses pauperibus, curasset te verus medicus Jesus. Clamante autem illa, et misericordiam deprecante, exspuit in oculos ejus: statimque Salvatoris exemplum virtus eadem prosecuta est.

16 *Auriga Gazensis*.---Auriga quoque Gazensis in curru percussus a daemone, totus obrigit; ita ut nec manum agitare, nec cervicem posset [*Al. possit*] reflectere. Delatus ergo in lecto, cum solam linguam moveret ad preces, audit non prius posse sanari, quam crederet in Jesum, et se sponderet arti pristinae renuntiaturum. Credidit, spopondit, sanatus est: magisque de animae, quam de corporis salute exsultavit.

17. *Marsitas, juvenis fortissimus*.---Praeterea fortissimus juvenis nomine Marsitas de territorio Jerosolymae, tantum sibi applaudebat in viribus, ut quindecim frumenti modios diu longeque portaret; et hanc haberet palmam fortitudinis suae, si asinos vinceret. Hic affectus pessimo daemone, non catenas, non compedes, non claustra ostiorum integra patiebatur: multorum nasum et aures morsibus amputaverat: horum pedes, illorum crura fregerat. Tantumque sui terrorem omnibus incusserat, ut oneratus catenis et funibus, in diversa nitentium, quasi ferocissimus taurus ad monasterium pertraheretur; quem postquam fratres videre, perterriti (erat enim mirae magnitudinis) nuntiaverunt patri. Ille sicut sedebat, jussit eum ad se pertrahi, et dimitti. Solutoque: Inclina, ait, caput, et veni. Tremere ille, et cervicem flectere, nec aspicere **21** contra ausus, omnique ferocitate deposita, pedes coepit sedentis lambere. Adjuratus itaque daemon, et tortus, qui juvenem possederat, septima die egressus est.

18. *Orion vir primarius*.---Sed nec illud tacendum est, quod Orion [*Al. Orionus*] vir primarius et ditissimus urbis Ailae, quae mari Rubro imminet, a legione possessus daemonum, ad eum adductus est. Manus, cervix, latera, pedes ferro onerati erant, furorisque saevitiam torvi oculi minabantur. Cumque deambulet sanctus cum fratribus, et de Scripturis nescio

quid interpretaretur, erupit ille de manibus se tenentium: et amplexus [*Al. amplexans et amplexatus*] eum post tergum, in sublime levavit. Clamor ortus ab omnibus: timebant enim ne confecta jejuniis membra collideret. Sanctus arridens: Silete [*Al. sinite*], inquit, et mihi meum palaestritam dimittite. Ac sic reflexa super humeros manu, caput ejus tetigit: apprehensoque crine, ante pedes adduxit: stringens e regione ambas manus ejus, et plantas utroque calcans pede, simulque ingeminans, torquere [*Al. torquere, ait*], daemonum turba, torquere. Cumque ille ejularet, et reflexa cervice terram vertice tangeret: Domine, inquit, Jesu, solve miserum, solve captivum. Ut unum, ita et plures vincere tuum est. Rem loquor inauditam, ex uno hominis ore diversae voces, et quasi confusus populi clamor audiebatur. Curatus itaque et hic, non post multum temporis cum uxore et liberis venit ad monasterium, plurima, quasi gratiam redditurus, dona afferens. Cui sanctus: Non legisti, inquit, quid Giezi (**IV Reg. V**), quid Simon (**Act. VIII**) passi sint: quorum alter accepit pretium, alter obtulit: ut ille venderet gratiam Spiritus sancti, hic mercaretur? Cumque Orion flens diceret: Accipe, et da pauperibus; respondit: Tu melius potes tua distribuere, qui per urbes ambulas, et nosti pauperes. EGO QUI MEA reliqui, cur aliena appetam? Multis nomen pauperum, occasio avaritiae est: misericordia vero artem non habet. NEMO MELIUS erogat, quam **22** qui sibi nihil reservat. Tristi autem et in terra jacenti: Noli, inquit, contristari fili; quod facio pro me, et pro te facio. Si enim haec accepero, et ego offendam Deum et ad te legio revertetur.

19. *Paralyticus curatus*.---Quis vero possit silentio praeterire, quod Gazanus Majomites haud longe a monasterio ejus,

lapides ad aedificandum de ora maris caedens, totus paralysi dissolutus, et ab operis sociis delatus ad sanctum, statim sanus ad opus reversus est? Etenim littus quod Palaestinae Aegyptoque praetenditur [*Fort. protenditur*] per naturam molle arenis in saxa durescentibus asperatur; paulatimque cohaerescens sibi glarea, perdit tactum, cum non perdat aspectum.

20. *Maleficio dissolutum in Circensibus.*---Sed et Italicus ejusdem oppidi municeps Christianus, adversus Gazensem Duumvirum, Marnae idolo deditum, Circenses equos [*Al. circi equos curules*] nutriebat. Hoc siquidem in Romanis urbibus jam inde servabatur a Romulo, ut propter felicem Sabinarum raptum, Conso, quasi consiliorum Deo, quadrigae septeno currant circumitu; et equos partis adversae fregisse, victoria sit. Hic itaque aemulo suo habente maleficum, qui daemoniacis quibusdam imprecationibus et hujus impediret [*Al. praecantationibus et hujus praeparet*] equos, et illius concitaret ad cursum, venit ad beatum Hilarionem, et non tam adversarium laedi, quam se defendi obsecravit. Ineptum visum est venerando seni in hujuscemodi nugis orationem perdere. Cumque subrideret et diceret: Cur non magis equorum pretium pro salute animae tuae pauperibus erogas? Ille respondit, functionem esse publicam; et hoc se non tam velle, quam cogi: nec posse hominem Christianum uti magicis artibus; sed a servo Christi potius auxilium petere, maxime contra Gazenses adversarios Dei: et non tam sibi quam Ecclesiae Christi insultantes. Rogatus ergo a fratribus qui aderant, scyphum fictilem quo bibere consueverat, aqua jussit impleri, eique tradi. Quem cum accepisset Italicus, et **23** stabulum, et equos, et aurigas suos, rhedam,

carcerumque repagula aspersit. Mira vulgi exspectatio: nam et adversarius hoc ipsum irridens, diffamaverat; et fautores Italici sibi certam victoriam pollicentes exsultabant. Igitur dato signo hi advolant, illi praepediuntur. Sub horum curru rotae fervent, illi praetervolantium terga vix cernunt. Clamor fit vulgi nimius [*Codd.* nimius attollitur]: ita ut Ethnici quoque ipsi concreparent, Marnas victus est a Christo. Porro furentes adversarii, Hilarionem maleficum Christianum ad supplicium poposcerunt. Indubitata ergo victoria et illis, et multis retro Circensibus plurimis fidei occasio fuit.

21. *Virginem ab incantatione amatoria liberat.*---De eodem Gazensis emporii oppido, virginem Dei vicinus juvenis deperibat. Qui cum frequenter tactu, jocis, nutibus, sibilis, et caeteris hujusmodi, quae solent moriturae virginitatis esse principia, nihil profecisset, perrexit Memphim, ut confesso vulnere suo, magicis artibus rediret armatus ad virginem. Igitur post annum doctus ab Aesculapii vatibus, non remediantis animas, sed perdentis, venit praesumptum animo stuprum gestiens, et subter limen domus puellae portenta quaedam verborum, et portentosas figuras sculptas in aeris Cyprii lamina defodit. Illico insanire virgo, et amictu capitis abjecto, rotare crinem, stridere dentibus, inclamare nomen adolescentis. Magnitudo quippe amoris se in furorem verterat. Perducta ergo a parentibus ad monasterium, seni traditur: ululante statim et confitente daemone, Vim sustinui, invitus abductus sum: quam bene Memphis somniis homines deludebam! O cruces! **24** o tormenta quae patior! Exire me cogis, et ligatus subter limen teneor. Non exeo, nisi me adolescens qui tenet, dimiserit. Tunc senex: Grandis, ait,

fortitudo tua, qui licio et lamina strictus teneris. Dic, quare ausus es ingredi puellam Dei? Ut servarem, inquit, eam virginem. Tu servares, proditor castitatis? Cur non potius in eum qui te mittebat, es ingressus? Ut quid, respondit, intrarem in eum, qui habebat collegam meum amoris daemonem? Noluit autem Sanctus antequam purgaret virginem, vel adolescentem, vel signa jubere perquiri, ne aut solutus incantationibus recessisse daemon videretur, aut ipse sermoni ejus accommodasse fidem: asserens fallaces esse daemones, et ad simulandum esse callidos; et magis reddita sanitate increpuit virginem, cur fecisset talia, per quae daemon intrare potuisset.

22. Candidatum Constantii a daemone liberat. Decuriones locorum.---Non solum autem in Palaestina, et in vicinis urbibus Aegypti vel Syriae, sed etiam in longinquis provinciis fama ejus percrebuerat. Namque Candidatus Constantii imperatoris, rutilus coma, et candore corporis indicans provinciam (inter Saxones quippe et Alemanos gens ejus non tam lata quam valida; apud historicos Germania, nunc Francia vocatur), antiquo, hoc est, ab infantia possessus daemone, qui noctibus eum ululare, ingemiscere, fremere dentibus compellebat, secreto ab imperatore Evectionem petiit, causam ei simpliciter indicans. Et acceptis ad Consularem quoque Palaestinae litteris, cum ingenti honore et comitatu Gazam deductus est. Qui cum a decurionibus illius loci quaesisset, ubi habitaret Hilarion monachus, **25** territi Gazenses vehementer, et putantes eum ab Imperatore missum, ad monasterium adduxerunt; ut et honorem commendato exhiberent; et si quid ex praeteritis injuriis in Hilarionem esset offensae, novo officio deleretur.

Deambulabat tunc senex in arenis mollibus, et secum de psalmis nescio quid submurmurabat; vidensque tantam turbam venientem [*Al. venientium*], substitit. Et resalutatis omnibus, manuque eis benedicens, post horam caeteros abire praecepit, illum vero cum servis suis et apparatoribus remanere; ex oculis enim ejus et vultu, cur venisset agnoverat. Statim ergo ad interrogationem Dei servi suspensus homo, vix terram pedibus tangere coepit, et immane rugiens, Syro quo interrogatus fuerat sermone, respondit. Videres de ore barbaro, et qui Francam tantum et Latinam linguam noverat, Syra ad purum verba resonare: ut non stridor, non aspiratio, non idioma aliquod Palaestini deesset eloquii. Confessus est itaque, quo in eum intrasset ordine. Et ut interpretes ejus intelligerent, qui Graecam tantum et Latinam linguam noverant, Graece quoque eum interrogavit. Quo similiter et in verba eadem respondente, multasque incantationum occasiones, et necessitates magicarum artium obtendente, non curo, ait, quomodo intraveris; sed ut ex eas in nomine Domini nostri Jesu Christi, impero. Cumque curatus esset, simplicitate rustica decem auri libras offerens, hordeaceum ab eo panem accepit: audiens quod qui tali cibo alerentur, aurum pro luto ducerent.

23. *Bruta animalia curata.*---Parum est de hominibus loqui, bruta quoque animalia quotidie ad eum furentia pertrahebantur, in quibus Bactrum camelum enormis magnitudinis, qui jam multos obtriverat, triginta et eo amplius viri distentum solidissimis funibus cum clamore adduxerunt. Sanguinei erant oculi, spumabat os, volubilis lingua turgebat, et super omnem terrorem rugitus personabat immanis. Jussit igitur eum dimitti senex. Statim vero et qui adduxerant, et qui

cum sene erant, usque ad unum omnes diffugere. Porro ille solus perrexit obviam, et sermone Syro: Non me, inquit, terres, diabole, tanta mole corporis: et in vulpecula, et in camelo unus atque idem es. Et interim porrecta stabat manu. Ad quem dum furens, et quasi eum devoratura **26** bellua pervenisset, statim corruit: submissumque caput terrae coaequavit, mirantibus cunctis qui aderant, post tantam ferociam, tantam subito mansuetudinem. Docebat autem senex, hominum causa diabolum etiam jumenta corripere: et tanto eorum ardere odio, ut non solum ipsos, sed et ea quae ipsorum essent, cuperet interire. Hujusque rei proponebat exemplum, quod antequam beatum Job tentare permetteretur, omnem substantiam ejus interfecerit. Nec movere quempiam debere, quod Domini jussione, duo millia porcorum a daemonibus interfecta sunt (**Matth. VIII, et Marc. V**); siquidem eos qui viderant, non potuisse aliter credere exisse de homine tantam daemonum multitudinem, nisi grandis porcorum numerus, et quasi a multis actus, pariter corruisset.

24. *Hilarionem colebat M. Antonius.*---Tempus me deficiet, si voluero universa signa, quae ab eo perpetrata sunt, dicere. In tantam enim a Domino fuerat elevatus gloriam, ut beatus quoque Antonius audiens conversationem ejus, scriberet ei, libenterque ejus epistolas sumeret. Et si quando de Syriae partibus ad se languentes perrexissent, diceret eis: Quare vos tam longe vexare voluistis, cum habeatis ibi filium meum Hilarionem? Exemplo itaque ejus per totam Palaestinam innumerabilia monasteria esse coeperunt, et omnes ad eum Monachi certatim currere. Quod [*Al. Quos*] ille cernens, laudabat Domini gratiam; et ad profectum animae singulos

cohortabatur, dicens: Praeterire figuram huius mundi; et illam esse veram vitam, quae vitae praesentis emeretur incommodo.

25. *Visitabat monasteria Hilarion.*---Volens autem exemplum eis dare et humilitatis, et officii, statis diebus ante vindemiam lustrabat cellulas monachorum. Quod postquam cognitum est a fratribus, omnes ad eum confluebant: et comitati tali duce, circumibant monasteria, habentes viaticum suum: quia interdum usque ad duo millia hominum congregabantur. Sed et procedente tempore, unaquaeque villa vicinis monachis ad susceptionem sanctorum gaudens cibos offerebat. Quantum autem fuerit in eo studii, ut nullum fratrem quamvis humilem, quamvis pauperem praeteriret, vel illud indicio est, quod vadens in desertum Cades ad unum de discipulis suis visendum, cum infinito agmine monachorum pervenit Elusam [*Al. Elusium et Eolesam*], eo forte 27 die, quo anniversaria solemnitas omnem oppidi populum in templum Veneris congregaverat. Colunt autem illam ob Luciferum, cujus cultui Saracenorum natio dedita est. Sed et ipsum oppidum ex magna parte semibarbarum est propter loci situm. Igitur audito quod Sanctus Hilarion praeteriret (multos enim Saracenorum arreptos a daemone frequenter curaverat), gregatim ei cum uxoribus et liberis obviam processere, submittentes colla, et voce Syra BARECH, id est, *benedic*, inclamantes. Quos ille blande humiliterque suscipiens, obsecrabat ut Deum magis quam lapides colerent: simulque ubertim flebat, coelum spectans, et pollicens, si Christo crederent, ad eos se crebro esse venturum. Mira Domini gratia, non prius abire passi sunt, quam futurae Ecclesiae lineam mitteret; et sacerdos eorum, ut erat Coronatus, Christi signo denotaretur.

26. *Monachus avarus.*---Alio quoque anno cum exiturus esset ad visenda monasteria, et digereret in schedula, apud quos manere, quos in transitu visitare deberet, scientes monachi quemdam de fratribus parciolem, simulque cupientes vitio ejus mederi, rogabant ut apud eum maneret. Et ille: Quid, inquit, vultis et vobis injuriam, et fratri vexationem facere? Quod postquam frater ille parcus audivit, erubuit; et annitentibus cunctis, vix ab invito impetravit, ut suum quoque monasterium in mansionum ordinem poneret. Post diem ergo decimum venerunt ad eum, custodibus jam in vinea, qua venirent illi, dispositis, qui cum lapidibus et glebarum jactu, fundaeque vertigine accedentes deterrent, sine esu uvae mane omnes profecti sunt, ridente sene, et dissimulante scire quod evenerat.

27. *Monachus largus Sabas.*---Porro suscepti ab alio monacho, cui Sabas vocabulum est (debemus quippe parci tacere vocabulum, largi dicere); quia Dominicus erat dies, invitabantur ab eo universi in vineam, ut ante horam cibi uvarum pastu laborem viae sublevarent. Et sanctus: Maledictus, ait, qui prius refectionem corporis, quam animae quaesierit. Oremus, psallamus, reddamus Domino officium, et sic ad **28** vineam properabimus [*Al. properabitis*]. Completo itaque ministerio, in sublimi stans benedixit vineae, et suas ad pascendum dimisit oves. Erant autem qui vescebantur, non minus tribus millibus. Cumque centum lagenis aestimata fuisset integra adhuc vinea, post dies viginti trecentas fecit. Porro ille parcus frater multo minus solito colligans, etiam id quod habuerat versum in acetum sero doluit. Hoc multis fratribus senex ante futurum praedixerat. Detestabatur autem praecipue monachos, qui infidelitate quadam in futurum

reservarent sua, et diligentiam haberent, vel sumptuum, vel vestitus, aut alicujus earum rerum, quae cum saeculo transeunt.

28. *Frater nimis cautus.*---Denique unum de fratribus in quinto fere a se milliaro manentem, quia comperiebat hortuli sui nimis cautum timidumque custodem, et pauxillum habere nummorum, ab oculis abegerat. Qui volens sibi reconciliari senem, frequenter veniebat ad fratres, et maxime ad Hesychium, quo ille vehementissime delectabatur. Quadam igitur die ciceris fascem virentis, sicut in herbis erat detulit. Quem cum Hesychius posuisset in mensa ad vesperum, exclamavit senex, se putorem ejus ferre non posse, simulque unde esset rogavit. Repondente autem Hesychio, quod frater quidam primitias agelli sui fratribus detulisset, non sentis, inquit, putorem teterrimum, et in cicere foetere avaritiam? Mitte bubus, mitte brutis animalibus, et vide an comedant. Quod cum ille juxta praeceptum in praesepe posuisset, exterriti boves et plus solito mugientes, ruptis vinculis in diversa fugerunt. Habebat enim senex hanc gratiam, ut ex odore corporum vestiumque, et earum rerum quas quis tetigerat, sciret cui daemone, vel cui vitio subjaceret.

29. *Turbarum inimicus erat Hil.*---Igitur sexagesimo tertio vitae suae anno cernens grande monasterium, et multitudinem fratrum secum habitantium; turbasque eorum, qui diversis languoribus, et immundis spiritibus occupatos ad se deducebant, ita ut omni genere hominum solitudo per circumitum repleretur, flebat quotidie, et incredibili **29** desiderio conversationis antiquae recordabatur. Interrogatus a fratribus quid haberet, cur se conficeret, ait: Rursum ad saeculum redii, et recepi mercedem meam in vita

mea. En homines Palestinae, et vicinae provinciae existimant me alicujus esse momenti; et ego sub praetextu monasterii ad dispensationem fratrum, vilem [*Fort. utilem*] supellectilem habeo. Servabatur autem a fratribus, maxime ab Hesychio, qui miro amore venerationi senis deditus erat. Cumque ita vixisset [*Al. duxisset*] lugens biennium, Aristaenete illa, cujus supra ecimus mentionem, praefecti tunc uxor, sed nihil de praefecti ambitu habens, venit ad eum, volens etiam ad Antonium pergere. Cui ille flens: Vellem, ait, ipse quoque ire, si non carcere hujus monasterii clausus tenerer, et si eundi fructus esset. Biduum enim hodie est, quod totus mundus tali parente orbatus est. Credidit illa et substitit. Et post paucos dies veniente nuntio, Antonii dormitionem audivit.

30. *Contemptus gloriae mirabilis. Dracontius et Philo episcopi exsules.*---Mirentur alii signa quae fecit: mirentur incredibilem abstinentionem, scientiam, humilitatem. Ego nihil ita stupeo, quam gloriam illum et honorem calcare potuisse. Concurrerant episcopi, presbyteri, clericorum et monachorum greges, matronarum quoque Christianarum (grandis tentatio) et hinc inde ex urbibus et agris vulgus ignobile: sed et potentes viri, et iudices, ut benedictum ab eo panem, vel oleum acciperent. At ille nihil aliud nisi solitudinem meditabatur, intantum, ut quadam die proficisci statuerit: et adducto asello (nimis quippe exesus jejuniis, vix ingredi poterat) iter arripere conaretur. **30** Quod cum percrebuisset, et quasi vastitas et justitium Palestinae indiceretur, plus quam decem millia hominum diversae aetatis et sexus ad retinendum eum congregata sunt. Immobiles illi ad preces, et baculo arenas discutiens, loquebatur: Fallacem Dominum meum non faciam; non possum videre subversas

ecclesias, calcata Christi altaria, filiorum meorum sanguinem. Universi autem qui aderant, intelligebant revelatum ei quiddam esse secreti, quod nollet confiteri; et nihilominus custodiebant eum, ne proficisceretur. Decrevit ergo, publica omnes voce contestans, non cibi se, non potus quidquam sumere, nisi dimitteretur. Et post septem dies, inediae tandem relaxatus, ac valedicens plurimis, cum infinito agmine prosequentium venit Betilium, ubi persuasis turbis ut reverterentur, elegit quadraginta monachos, qui haberent viaticum, et possent jejunantes ingredi, id est, post solis occasum; visitatisque fratribus, qui in vicina eremo erant, et in loco qui dicitur Lychnos morabantur, perrexit post triduum ad castrum Theubatum, ut videret Dracontium episcopum et confessorem, qui ibi exsulabat. Quo incredibiliter consolato tanti viri praesentia, post aliud triduum multo Babylonem labore pervenit, ut viseret Philonem episcopum et ipsum confessorem. Constantius enim rex, Arianorum favens haeresi, utrumque in ea loca deportaverat. Inde egrediens, post triduum venit ad oppidum Aphroditon: ubi convento diacono Baisane (qui locatis dromadibus camelis, ob aquae in eremo penuriam consueverat euntes ad Antonium ducere), confessus est fratribus instare **31** diem dormitionis beati Antonii; et pervigilem noctem in ipso quo defunctus fuerat loco, a se ei debere celebrari. Tribus igitur diebus per vastam et horribilem solitudinem, tandem ad montem altissimum pervenerunt, repertis ibi duobus monachis, Isaac et Pelusiano, quorum Isaac interpretes Antonii fuerat.

31. Habitaculum S. Antonii. Cellula Antonii. Ignotum sepulcrum B. Antonii.---Et quia se praebet occasio, et ad loci venimus, dignum videtur brevi sermone habitaculum tanti viri

describere. Saxeus et sublimis mons per mille circiter passus, ad radices suas aquas exprimit, quarum alias arenae ebibunt, aliae ad inferiora delapsae, paulatim rivum efficiunt; super quem ex utraque ripa palmae innumerabiles multum loco et amoenitatis et commodi tribuunt. Videres senem huc atque illuc cum discipulis beati Antonii discurrere. Hic, aiebant, psallere, hic orare, hic operari, hic fessus residere solitus erat. Has vites, has arbusculas ipse plantavit: illam areolam manibus suis ipse composuit. Hanc piscinam [*Mss. piscinulam*] ad irrigandum hortulum multo sudore fabricatus est. Istum sarculum ad fodiendam terram pluribus annis habuit. Jacebat in stratu ejus, et quasi calens adhuc cubile deosculabatur. Erat autem cellula non plus mensurae per quadrum tenens quam homo dormiens extendi poterat. Praeterea in sublimi montis vertice, quasi per cochleam ascendentibus, et arduo valde nisu [*Al. adnisu*], duae ejusdem mensurae cellulae visebantur: in quibus venientium frequentiam, et discipulorum suorum contubernium fugiens moratus est. Verum hae in vivo excisae saxo, ostia tantum addita habebant. Postquam autem ad hortulum venerant: Videtis, inquit Isaac, hoc pomarium [*Al. pomerium*] arbusculis consitum, et oleribus virens; ante hoc ferme triennium cum onagrorum grex vastaret, unum e ductoribus eorum stare jussit, baculoque tundens latera: Quare, inquit, comeditis quod non seminastis? Et exinde exceptis aquis, ad quas potandas ventitabant, numquam eos nec arbusculam, nec olera contigisse. Praeterea rogabat senex, ut sibi locum tumuli ejus ostenderent. Qui cum seorsum eum abduxissent, utrum monstraverint necne ignoratur. Causam occultandi juxta praeceptum Antonii fuisse referentes, ne Pergamius,

qui **32** in illis locis ditissimus erat, sublato ad villam suam sancti corpore, martyrium fabricaretur.

32. Pluviam impetrat Hilarion.---Igitur reversus ad Aphroditon, duobus secum tantum retentis fratribus, in vicina eremo moratus est: tanta abstinencia et silentio, ut tunc primum se coepisse Christo servire diceret. Porro jam triennium erat, quod clausum coelum illas terras arefecerat; ut vulgo dicerent, Antonii mortem etiam elementa lugere. Non latuit fama Hilarionis accolae quoque illius loci: et certatim virilis ac muliebris sexus ore luridi, et attenuati fame, pluvias a servo Christi, id est, a beati Antonii successore deprecabantur. Quos ille cernens, mire doluit. Elevatisque in coelum oculis, et utrasque in sublime erigens palmas, statim impetravit quod rogaverant. Ecce autem sitiens arenosaque regio, postquam pluviis irrigata est, tantam serpentum et venenatorum animalium ex improvviso ebullivit multitudinem, ut percussi innumerabiles, nisi ad Hilarionem concurrissent, statim interirent. Benedicto itaque oleo universi agricolae atque pastores tangentes vulnera, certam salutem resumebant.

33. Pergit in alias regiones.---Videns etiam ibi se miris honoribus affici, perrexit Alexandriam, inde ad ulteriorem [Mss. interiorem] Oasim eremum transiturus. Et quia numquam ex quo coeperat esse monachus, in urbibus manserat, divertit ad quosdam fratres sibi notos in Bruchio, haud procul ab Alexandria; qui cum miro gaudio suscepissent senem, et jam vicina nox esset, repente audiunt discipulos ejus asinum sternere, illumque parare proficisci. Itaque advoluti pedibus, rogabant ne hoc faceret; et ante limen prostrati, citius se mori, quam tanto carere hospite testabantur. Quibus ille respondit: Idcirco abire festino, ne vobis molestiam

generem. Certe ex posterioribus cognoscetis, non sine causa me subito ambulasse. Igitur altera die Gazenses cum lictoribus praefecti (nam pridie eum venisse cognoverant) intrantes monasterium, cum illum minime invenissent invicem loquebantur: Nonne vera sunt quae audivimus? magus est, et futura cognoscit. Urbs enim Gaza, postquam, profecto de Palaestina Hilarione, Julianus in imperium **33** successerat, destructo monasterio ejus, precibus ad imperatorem datis, et Hilarionis, et Hesychii mortem impetraverat: amboque ut quaererentur, toto orbem scriptum erat.

34. *De Adriano discipulo.* Egressus ergo de Bruchio, per inviam solitudinem intravit Oasim: ibique anno plus minus exacto, quia illuc quoque sua fama pervenerat, quasi jam in Oriente latere non posset, ubi multi illum et opinione, et vultu noverant, ad solas navigare insulas cogitabat; ut quem terra vulgaverat, saltem maria celarent. Eodem ferme tempore Hadrianus discipulus ejus de Palaestina supervenit, dicens Julianum occisum, et Christianum imperatorem (Jovinianum) regnare coepisse; revertique eum debere ad monasterii sui reliquias. Quod ille audiens detestatus est: et conducto camelo, per vastam solitudinem, pervenit ad maritimam urbem Libyae, Paretonium: ubi Hadrianus infelix volens Palaestinam reverti, et pristinam sub nomine magistri quaerens gloriam, multas ei fecit injurias. Ad extremum, convasatis quae a fratribus ei missa detulerat, nesciente illo, profectus est. Super hoc quia alter locus referendi non est, hoc tantum dixerim in terrorem eorum qui magistros despiciunt; quod post aliquantulum temporis computruerit morbo regio.

35. *Evangeliorum codicem manu sua scripserat.*---Habens igitur senex Gazanum secum, ascendit classem, quae Siciliam navigabat. Cumque venundato Evangeliorum codice, quem manu sua adolescens scripserat, dare naulum disponderet in medio ferme Adriae, naucleri filius arreptus a daemone, clamare coepit, et dicere: Hilarion serve Dei, cur nobis per te et in pelato tutos esse non licet? Da mihi spatium donec ad terram veniam, ne hic ejectus, praecipiter in abyssum. Cui ille: Si Deus meus, ait, tibi concedit ut maneat, maneat; sin autem ille te ejicit, quid mihi invidiam facis, **34** homini peccatori atque mendico? Hoc autem dicebat, ne nautae et negotiatores qui in navi erant, se, cum ad terram pervenissent, proderent. Nec multo post purgatus est puer, patre fidem dante, et caeteris qui aderant, nulli se super ejus nomine locuturos.

36. Ingressus autem Pachynum promontorium Siciliae, obtulit nauclero Evangelium pro subvectione sua et Gazani. Qui nolens accipere, maxime cum videret illos, excepto illos codice, et his quibus vestiti erant, amplius nihil habere, ad extremum jurat se non accepturum. Sed et senex accensus fiducia pauperis conscientiae, in eo magis laetabatur, et quod nihil haberet saeculi, et ab accolis illius loci mendicus putaretur.

37. *Fugit ad mediterranea loca. Hydropicus curatus.* Porro recogitans ne negotiatores de Oriente venientes se notum facerent, ad mediterranea fugit loca, id est, vicesimo a mari millario; ibique in quodam deserto agello, lignorum quotidie fascem alligans, imponebat dorso discipuli. Quo in proxima villa venundato, et sibi alimoniam, et his qui forte ad eos veniebant, pauxillulum panis emebant. Sed vere juxta quod scriptum est: *Non potest civitas latere super montem*

*posita (Matth. V, 14), Scutarius quidam cum in basilica beati Petri Romae torqueretur, clamavit in eo immundus spiritus: Ante paucos dies Siciliam ingressus est Hilarion servus Christi, et nemo eum novit, et putat se esse secretum; ego vadam, et prodam illum. Statimque cum servulis suis ascensa in portu nave, appulsus est Pachynum, et deducendo se daemone, ubi ante tugurium senis se prostravit, illico curatus est. Hoc initium signorum ejus in Sicilia, innumerabilem ad eum deinceps aegrotantium, sed et religiosorum hominum adduxit multitudinem: in tantum, ut de primoribus viris quidam tumens morbo intercutis aquae, eodem 35 die quo ad eum venerat, curatus sit. Qui postea offerens ei infinita munera, audivit dictum Salvatoris ad discipulos: *Gratis accepistis, gratis date (Matth. X, 8).**

38. *Hesychius discipulus quaerit Hilarionem.* Dum haec ita geruntur in Sicilia, Hesychius discipulus ejus, toto senem orbe quaerebat, lustrans littora, deserta penetrans; et hanc tantum habens fiduciam, quia ubicumque esset, diu latere non posset. Transacto igitur jam triennio, audivit Methonae a quodam Judaeo, vilis populis scruta vendente, Prophetam Christianorum apparuisse in Sicilia, tanta miracula et signa facientem, ut de veteribus sanctis putaretur. Interrogans itaque habitum ejus, incessum et linguam, maximeque aetatem, nihil discere potuit. Ille enim qui referebat, famam ad se venisse tantum hominis testabatur. Ingressus igitur Adriam, prospero [*Al. propero*] cursu venit Pachynum; et in quadam curvi littoris villula, famam senis sciscitatus, consona voce omnium cognovit ubi esset, quid ageret: nihil in eo ita cunctis admirantibus, quam quod post tanta signa atque miracula, ne fragmen quidem panis a quoquam in illis locis

accepisset. Et ne longum faciam, sanctus vir Hesychius ad magistri genua provolutus, plantasque ejus lacrymis rigans, tandem ab eo sublevatus, post bidui triduique sermonem audit a Gazano, non posse senem jam in illis habitare regionibus; sed velle ad barbaras quasdam pergere nationes, ubi et nomen et rumor suus incognitus foret.

39. *Comburit serpentem boam dictum.* Duxit itaque eum ad Epidaurum Dalmatiae oppidum, ubi paucis diebus in vicino agello mausitans, non potuit abscondi. Si quidem draco mirae magnitudinis, quos gentili sermone *boas* vocant, ab eo quod tam grandes sint, ut boves glutire soleant, omnem late vastabat provinciam, et non solum armenta et pecudes; sed agricolas quoque et pastores tractos ad se vi spiritus absorbebat. Cui cum pyram jussisset praeparari, et oratione ad Christum emissa, evocato praecepisset struem lignorum scandere, ignem supposuit. Tum itaque cuncta spectante plebe, immanem bestiam concremavit. **36** Unde aestuans, quid faceret, quo se verteret, aliam parabat fugam; et solitarias terras mente perlustrans, moerebat [*Al. mirabatur*] quod tacente de se lingua, miracula loquerentur.

40. *Egressum terminis mare compescit.* Ea tempestate, terrae motu totius orbis, qui post Juliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos, et quasi rursum Deus diluvium minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naves ad praerupta delatae montium pependerunt. Quod cum viderent Epidauritani, frementes scilicet fluctus et undarum moles, et montes gurgitum littoribus inferri, verentes, quod jam evenisse cernebant, ne oppidum funditus subverteretur, ingressi sunt ad senem: et quasi ad praelium proficiscentes, posuerunt eum in littore. Qui cum tria crucis

signa pinxisset in sabulo, manusque contra tenderet, incredibile dictu est in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit: ac diu fremens, et quasi ad obicem indignans, paulatim in semetipsum relapsus est. Hoc Epidaurus et omnis illa regio usque hodie praedicat, matresque docent liberos suos ad memoriam in posteros transmittendam. Vere illud quod ad Apostolos dictum est: *Si credideritis, dicetis huic monti, transi in mare, et fiet* (**Matth. XVII, 19**), etiam juxta litteram impleri potest, si tamen quis habuerit apostolorum fidem, et talem qualem illis habendam Dominus imperavit. Quid enim interest, utrum mons descendat in mare, an immensi undarum montes repente obriguerint, et ante senis tantum pedes saxei, ex alia parte molliter fluxerint?

41. *Fugit Cyprum.* Mirabatur omnis civitas, et magnitudo signi Salonis quoque percrebuerat. Quod intelligens senex, in brevi lembo clam nocte fugit, et inventa post biduum oneraria navi, perrexit Cyprum. Cumque inter Maleam et Cytheram piratae derelicta classe in littore, quae non antemna, sed conto regitur, duobus haud parvis myoparonibus occurrissent, et denuo hinc inde fluctus occurrerent, remiges omnes qui in navi erant trepidare, flere, discurrere, praeparare contos, **37** et quasi non sufficeret unus nuntius, certatim seni piratas adesse dicebant. Quos ille procul intuens subrisit. Et conversus ad discipulos dixit: *Modicae, inquit fidei, quare trepidatis* (**Matth. XIV, 32**)? Numquid plures sunt hi quam Pharaonis exercitus? tamen omnes Deo volente submersi sunt. Loquebatur his, et nihilominus spumantibus rostris hostiles carinae [*Al. turbae*] imminebant, jactu tantum lapidis medio. Stetit ergo in prora [*Al. ora*] navis, et porrecta contra venientes

manu: hucusque, ait, venisse sufficiat. O mira rerum fides! statim resiluere naviculae, et impellentibus contra remis, ad puppim impetus redit. Mirabantur piratae post tergum se redire nolentes: totoque corporis nisu, ut ad navigium pervenirent, laborantes, velocius multo quam venerant, ad littus ferebantur.

42. *Multos ab immundis spiritibus curat.*---Praetermitto caetera, ne videar in narratione signorum volumen extendere. Hoc solum dicam, quod prospero cursu inter Cycladas navigans, hinc inde clamantium de urbibus et vicis, et ad littora concurrentium, immundorum spirituum voces audiebat. Ingressus ergo Paphum, urbem Cypri nobilem carminibus poetarum, quae frequenter [*Vel* frequenti] terrae motu lapsa, nunc ruinarum tantum vestigiis quid olim fuerit, ostendit, in secundo ab urbe milliario habitabat ignobilis, gaudensque quod paucis diebus quiete viveret. Verum non ad plenum viginti transiere dies, cum per omnem illam insulam quicumque immundos habebant spiritus, clamare coeperunt, venisse Hilarionem servum Christi, et ad eum se debere properare. Hoc Salamina, hoc Curium, hoc Lapetha et urbes reliquae conclamabant, plerisque asserentibus scire se quidem Hilarionem, et vere illum esse famulum Dei, sed ubi esset ignorare. Intra triginta igitur nec multo amplius dies, ducenti ferme, tam viri quam mulieres, ad eum congregati sunt. Quos cum vidisset, dolens quod se non paterentur quiescere, et quodammodo in ultionem sui saeviens, tanta eos orationum instantia flagellavit, ut quidam statim, alii post biduum triduumve, omnes vero intra unam hebdomadam curarentur.

43. *In secretiorem locum ascendit. Bucolia Aegypti. Paralyticus curatus.*---Manens itaque ibi biennio, et semper de fuga cogitans, Hesychium ad se veris tempore reversurum, Palaestinam ad salutationem fratrum, et monasterii sui **38** cineres visendos misit. Qui cum revertisset, cupienti rursum ad Aegyptum navigare, hoc est, ad ea loca, quae vocantur Bucolia, eo quod nullus ibi Christianorum esset, sed barbara tantum et ferox natio, suasit ut in ipsa magis insula ad secretiorem locum conscenderet. Quem cum diu lustrans omnia, reperisset, perduxit eum duodecim millibus a mari procul inter secretos asperosque montes, et quo vix reptando manibus genibusque posset ascendi. Qui introgressus, contemplatus quidem est terribilem valde et remotum locum, arboribus hinc inde circumdatum, habentem etiam aquas de supercilio collis irriguas, et hortulum peramoenum, et pomaria plurima, quorum fructum numquam in cibo sumpsit: sed et antiquissimi juxta templi ruinam ex quo (ut ipse referebat et ejus discipuli testantur) tam innumerabilium per noctes et dies daemonum voces resonabant, ut exercitum crederes. Quo ille valde delectatus, quo scilicet antagonistas haberet in proximo, habitavit ibi per annos quinque, et saepe invisente se Hesychio, in hoc extremo jam vitae suae tempore refocillatus est, quod propter asperitatem difficultatemque loci, et umbrarum (ut ferebatur vulgo) multitudinem, aut nullus, aut rarus ad se vel posset, vel auderet ascendere. Quodam autem die egressus hortulum, vidit hominem toto corpore paralyticum jacentem ante fores. Interrogavitque Hesychium quisnam esset, vel quomodo fuisset adductus. Qui respondens, ait, procuratorem se fuisse villulae, ad cujus jus hortulus quoque, in quo ipsi erant, pertineret. Et ille collacrymans tendensque ad jacentem manum: Tibi, inquit,

dico in nomine Domini nostri Jesu Christi surge, et ambula. Mira velocitas. Adhuc verba in ore loquentisolvebantur, et jam membra solidata ad standum, hominem surrigeant. Quod postquam auditum est, etiam difficultatem loci, et iter invium plurimorum vicit necessitas. Nihil aequè per circumitum cunctis villis observantibus, quam ne quo modo elaberetur. Disseminaverat enim hoc de eo rumor, diu eum in eodem loco manere non posse. Quod ille non levitate quadam, aut puerili sensu victus faciebat; sed honorem fugiens et importunitatem; semper **39** enim silentium et vitam ignobilem desiderabat.

44. *Testamentum Hilarionis.*---*Olei unctione curati filia et gener Constantiae.* Igitur octogesimo aetatis suae anno, cum absens esset Hesychius, quasi testamenti vice brevem manu propria scripsit epistolam, omnes divitias suas ei derelinquens (Evangelium scilicet, et tunicam sacceam, cucullam et palliolum), nam minister ejus ante paucos dies obierat. Venerunt itaque ad aegrotantem de Papho multi religiosi viri; et maxime quod eum dixisse audierant, jam se ad Dominum migraturum, et de corporis vinculis liberandum; sed et Constantia quaedam sancta femina, cujus generum et filiam de morte liberaverat unctione olei: quos omnes adjuravit, ut ne puncto quidem horae post mortem reservaretur; sed statim eum in eodem hortulo terra operirent, sicut vestitus erat in tunica cilicina et cuculla, et sago rustico.

45. Jamque modicus calor tepebat in pectore, nec praeter sensum quidquam vivi hominis supererat, et tamen apertis oculis loquebatur: Egredere, quid times? egredere, anima mea, quid dubitas? Septuaginta prope annis servisti Christo, et mortem times? In haec verba exhalavit spiritum. Statimque

humo obrutum, ante urbi sepultum, quam mortuum nuntiaverunt.

40 46. *Hesychius furatur corpus S. Hilarionis. Integrum corpus Hilarionis et illaesa vestes.*---Quod postquam sanctus vir audivit Hesychius, perrexit ad Cyprum, et simulans se velle habitare in eodem hortulo, ut diligentis custodiae suspicionem accolis tolleret, cum ingenti vitae suae periculo, post decem fere menses corpus ejus furatus est. Quod Majumam deferens, totis monachorum et oppidorum turbis prosequentibus, in antiquo monasterio condidit; illaesa tunica, cuculla, et palliolo, et toto corpore, quasi adhuc viveret, integro, tantisque fragrantibus odoribus, ut delibutum unguentis putares.

47. *Constantia dolore mortua propter furatum corpus S. Hilarionis.*---Non mihi videtur in calce libri tacenda Constantiae illius sanctissimae mulieris devotio, quae perlato ad se nuntio, quod corpusculum Hilarionis Palaestinae esset, statim exanimata est, veram in servum Dei dilectionem etiam morte comprobans. Erat enim solita pervigiles in sepulcro ejus noctes ducere, et quasi cum praesente ad adjuvandas orationes suas sermocinari. Cernas usque hodie miram inter Palaestinos et Cyprios contentionem, his corpus Hilarionis, illis spiritum se habere certantibus. Et tamen in utrisque locis magna quotidie signa fiunt; sed magis in hortulo Cypri, forsitan quia plus illum locum dilexerit.

VITA MALCHI MONACHI CAPTIVI. (C)

Malchi Monachi ex Maronia Syriae viculo, vitam, quae variis periculis, atque infortuniis exagitata, et captivitate oppressa est, ob oculos lectoribus ponit.

41 1 *Hieronymus historiam Ecclesiasticam scribere volebat.* --Qui navali praelio dimicaturi sunt, ante in portu et in tranquillo mari flectunt gubernacula, remos trahunt, ferreas manus, et uncas praeparant, dispositumque per tabulata militem, pendente gradu, et labente vestigio stare firmiter assuescunt, ut quod in simulacro pugnae didicerint, in vero certamine non pertimescant. Ita et ego qui diu tacui (silere quippe me fecit, cui meus sermo supplicium est), prius exerceri cupio in parvo opere, et veluti quamdam rubiginem linguae abstergere, ut venire possim ad latiore historiam. Scribere enim disposui (si tamen vitam Dominus dederit; et si vituperatores mei saltem fugientem me, et inclusum persequi desierint) ab adventu Salvatoris usque ad nostram aetatem, id est, ab apostolis, usque ad nostri temporis fecem, quomodo et per quos Christi Ecclesia nata sit, et adulta, persecutionibus creverit, et martyriis coronata sit; et postquam ad Christianos principes venerit, potentia quidem et divitiis major, sed virtutibus minor facta sit. Verum haec alias. Nunc quod imminet explicemus.

2. *Adolescentulus morabatur in Syria Hieronymus.* --- Maronia [*Mss.* Maronias] triginta ferme millibus ab Antiochia urbe Syriae, haud grandis ad Orientem distat viculus. Hic post multos vel dominos, vel patronos, dum ego adolescentulus

morarer in Syria, ad papae Evagrii necessarii mei possessionem devolutus est, quem idcirco nunc nominavi, ut ostenderem, unde nossem quid scripturus sum. Erat igitur illic quidam senex nomine Malchus, quem nos Latine *regem* possumus dicere, Syrus natione **42** et lingua, ut revera ejusdem loci indigena. Anus quoque in ejus contubernio valde decrepita, et jam morti proxima videbatur: tam studiose ambo religiosi, et sic Ecclesiae limen terentes, ut Zachariam et Elisabeth de Evangelio crederes, nisi quod Joannes in medio non erat. De his cum curiose ab accolis quaererem quatenus esset eorum copula: matrimonii, sanguinis, an spiritus? omnes voce consona, sanctos et Deo placitos, et mira nescio quae respondebant. Qua cupiditate illectus, adorsus sum hominem, et curiosius sciscitans rerum fidem, haec ab eo accepi:

3. *Malchi Historia*.--- Ego, inquit, mi nate, Nisibeni agelli colonus, solus parentibus fui. Qui cum me quasi stirpem generis sui, et haeredem familiae suae ad nuptias cogerent, monachum potius me velle esse respondi. Quantis pater minis, quantis mater blanditiis persecuti sint, ut pudicitiam proderem, haec res sola indicio est, quod et domum et parentes fugi. Et quia ad Orientem ire non poteram, propter vicinam Persidem, et Romanorum militum custodiam, ad Occidentem verti pedes, pauxillulum nescio quid portans viatici, quod me ab inopia tantum defensaret. Quid multa? Pervenit tandem ad eremum Chalcidos, quae inter Immas et Beroam magis ad austrum sita est. Ibi repertis monachis, eorum me magisterio tradidi, manuum labore victum quaeritans, lasciviamque carnis refrenans jejuniis. Post multos annos incidit mihi desiderium, ut ad patriam pergerem. Et dum adhuc

viveret **43** mater, jam enim patrem mortuum audieram; solarer viduitatem ejus, et exinde venundata possessiuncula, partem erogarem pauperibus, partem monasterio constituerem; quid erubesco confiteri infidelitatem meam? partem in sumptuum meorum solatia reservarem. Clamare coepit abbas meus, diaboli esse tentationem, et sub honestae rei occasione, latere antiqui hostis insidias. Hoc esse, reverti canem ad vomitum suum. Sic multos monachorum esse deceptos, numquam diabolum aperta fronte se prodere. Proponebat mihi exempla de Scripturis plurima: inter quae illud, quod initio Adam quoque et Evam spe divinitatis supplantaverit. Et cum persuadere non posset, provolutus genibus obsecrabat, ne se desererem, ne me perderem, nec, aratrum tenens, post tergum respicerem. Vae misero mihi, vici monitorem pessima victoria, putans illum non meam salutem [Mss. utilitatem], sed suum solatium quaerere. Prosecutus ergo me de monasterio, quasi funus efferret, et ad extremum valedicens: Video, ait, te filii Satanae cauterio notatum: non quaero causas excusationes non recipio. Ovis quae de ovilibus egreditur, lupi statim morsibus [*Al.* faucibus] patet.

4. *Captivus adducitur.*---De Beroa Edessam pergentibus, vicina est publico itineri solitudo, per quam Saraceni incertis sedibus huc atque illuc semper vagantur. Quae suspicio frequentiam in illis locis viatorum congregat, ut imminens periculum auxilio mutuo declinetur. Erant in comitatu meo viri, feminae, senes, juvenes, parvuli, numero circiter septuaginta. Et ecce subito equorum camelorumque sessores Ismaelitae irruunt, crinitis vittatisque capitibus, ac seminudo corpore, pallia et latas caligas trahentes: pendebant ex humero pharetrae; laxos arcus vibrantes, hastilia longa portabant; non

enim ad pugnandum, sed ad praedam venerant. Rapimur, dispergimur, in diversa trahimur. Ego interim longo postliminio haereditarius possessor, et sero mei consilii poenitens, cum altera muliercula in unius heri servitutem sortitus venio. Ducimur, immo portamur sublimes in camelis; et per vastam **44** eremum semper ruinam timentes, pendemus potius quam sedemus. Carnes semicrudae, cibus; et lac camelorum, potus erat.

5. Pascere oves jubetur.---Tandem grandi amne transmisso, pervenimus ad interiorem solitudinem, ubi dominam liberosque ex more gentis adorare jussi, cervices flectimus. Hic quasi clausus carcere, mutato habitu, id est, nudus ambulare disco. Nam aeris quoque intemperies, nihil aliud praeter pudenda velari patiebatur. Traduntur mihi pascendae oves, et in malorum comparatione hoc fruor solatio, quod dominos meos, et conservos rarius video. Videbar mihi aliquid habere sancti Jacob, recordabar Moysi, qui et ipsi in eremo quondam fuere pastores. Vescebar recenti caseo et lacte: orabam jugiter, canebam psalmos, quos in monasterio didiceram. Delectabat me captivitas mea; agebamque Dei iudicio gratias, quod monachum, quem in patria fueram perditurus, in eremo inveneram.

6. Conservam in uxorem cogitur accipere. Virtus feminae captivae.---O nihil umquam tutum apud diabolum! o multiplices et ineffabiles ejus insidiae! Sic quoque latentem me invenit invidia. Dominus videns gregem suum crescere, nihilque in me deprehendens fraudulentiae (sciebam enim Apostolum praecepisse (**Ephes. VI, etc.**), dominis sic quasi Deo fideliter serviendum), et volens me remunerare, quo fidum sibi magis faceret, tradidit mihi illam conservam meam,

aliquando captivam. Et cum ego refutarem, diceremque me Christianum, nec licere mihi uxorem viventis mariti accipere (siquidem captus nobiscum vir ejus, ab alio domino fuerat abductus), herus ille implacabilis in furorem versus, evaginato me coepit petere gladio. Et nisi confestim brachia tendens, mulierem praeoccupassem, illico fudisset sanguinem. Jam igitur venerat tenebrosior solito, et mihi nimium matura nox. Duco in speluncam semirutam, novam conjugem: et pronubante nobis moestitia, uterque detestamur alterum, nec fatemur. Tunc vere sensi captivitatem meam; prostratusque humi monachum coepi plangere, quem perdebam, dicens: Huccine miser servatus sum? ad hoc me mea scelera perduxerunt, ut incanescente jam capite, **45** virgo maritus fierem? Quid prodest parentes, patriam, rem familiarem contempsisse pro Domino, si hoc facio, quod ne facerem, illa contempsi: nisi quod forte propterea haec sustineo, quia patriam desideravi. Quid agimus, anima? perimus, an vincimus? Exspectamus manum Domini, an proprio mucrone confodimur? Verte in te gladium; tua magis mors timenda est, quam corporis. Habet et servata pudicitia suum martyrium. Jaceat insepultus Christi testis in eremo, ipse mihi ero et persecutor et martyr. Sic fatus, eduxi in tenebris quoque micantem gladium, et acumine contra me verso: Vale, inquam, infelix mulier: habeto me martyrem potius quam maritum. Tunc illa pedibus meis provoluta: Precor te, inquit, per Jesum Christum, et per hujus horae necessitatem adjuro, ne effundas sanguinem tuum in crimen meum. Vel si mori placet, in me primum verte mucronem. Sic nobis potius jungamur. Etiam si vir meus ad me rediret, servarem castitatem, quam me captivitas docuit; vel interirem potius quam perderem. Cur moreris, ne mihi

jungaris? Ego morerer, si mihi jungi velles. Habeto me ergo conjugem pudicitiae; et magis animae copulam amato, quam corporis. Sperent domini maritum, Christus noverit fratrem. Facile suadebimus nuptias, cum nos viderint sic amare. Fateor, obstupui; et admiratus virtutem feminae, conjugem plus amavi. Numquam tamen illius nudum corpus intuitus sum: numquam ejus carnem attigi; timens in pace perdere, quod in praelio servaveram. Transeunt in tali matrimonio dies plurimi: amabiliores nos dominis fecerant nuptiae. Nulla fugae suspicio, interdum et mense toto aberam fidus gregis pastor per solitudinem.

7. Formicarum exemplo excitatur.---Post grande intervallum dum solus in eremo sedeo, et praeter coelum terramque nihil video, coepi mecum tacitus volvere, et inter multa, contubernii quoque monachorum recordari, maximeque vultum Patris mei, qui me erudierat, tenuerat, perdiderat. Sicque cogitans, aspicio formicarum gregem angusto calle fervere. Videres onera majora quam corpora. Aliae herbarum quaedam semina **46** forcipe oris trahebant; aliae egerebant humum de foveis; et aquarum meatus aggeribus excludebant. Illae venturae hiemis memores, ne madefacta humus in herbam horrea verteret, illata semina praecidebant; hae luctu celebri, corpora defuncta deportabant. Quodque magis mirum est in tanto agmine, egrediens non obstabat intranti; quin potius si quam vidissent sub fasce et onere concidisse, suppositis humeris adjuvabant. Quid multa? pulchrum mihi spectaculum dies illa praebuit. Unde recordatus Salomonis (**Prov. VI et XXX**), ad formicarum solertiam nos mittentis, et pigras mentes tali exemplo suscitantis, coepi taedere captivitatis, et monasterii cellulas quaerere, ac

formicarum illarum desiderare similitudinem, ubi laboratur in medium, cumque nihil cujusquam proprium sit, omnium omnia sunt.

8. *Fugit.*---Regresso ad cubile occurrit mulier: tristitiam animi vultu dissimulare non potui. Rogat cur ita exanimatus sim. Audit causas: hortor ad fugam: non aspernatur. Peto silentium: fidem tribuit: et jugi susurro inter spem et metum medii fluctuamus. Erant mihi in grege duo hirci mirae magnitudinis, quibus occisis, utres facio, eorumque carnes viatico praeparo. Et primo vesperi, putantibus dominis nos secreto cubitare, invadimus iter, utres et partes carniū portantes. Cumque pervenissemus ad fluvium, nam decem millibus aberat; inflatis conscensisque utribus, aquis nos credimus, paulatim pedibus subremigantes, ut deorsum nos flumine deferente, et multo longius quam conscenderamus, in alteram nos exponente ripam, vestigium sequentes perderent. Sed inter haec madefactae carnes, et ex parte lapsae, vix tridui cibum pollicebantur. Bibimus usque ad satietatem, futurae nos siti praeparantes. Currimus, post tergum semper aspicimus; et magis noctibus promovemus, quam diebus, vel propter insidias late vagantium Saracenorum, vel propter ardorem solis nimium. Pavesco miser etiam referens: et si tota mente securus, toto tamen corpore perhorresco.

9. *Herus fugientem occupat.*---Post diem vero tertium, dubio prospectu procul aspicimus duos camelis insidentes venire concitos [*Mss. concite*]. Statimque mens mali praesaga, putare coepit dominum **47** meditari mortem, solem cernere nigrescentem. Dumque timemus, et vestigiis per arenas nos proditos intelligimus, offertur ad dexteram nostram spelunca longe sub terram penetrans. Igitur timentes venenata animalia

(nam solent viperae, reguli, et scorpiones, caeteraque hujuscemodi, fervorem solis declinantia, umbras petere) intravimus quidem speluncam; sed statim in ipso introitu, sinistrae nos foveae credidimus, nequaquam ultra progredientes, ne dum mortem fugimus, incurreremus in mortem; illudque nobiscum reputantes, si juvat Dominus miseros, habemus salutem; si despicit peccatores, habemus sepulcrum. Quid putas fuisse nobis animi, quid terroris, cum ante speluncam, nec longe starent dominus et conservus, et vestigio indice jam ad latebras pervenissent? O multo gravior exspectata, quam illata mors! Rursus cum labore et timore lingua balbutit; et quasi clamante domino, mutire non audeo. Mittit servum, ut nos de specu trahat: ipse camelos tenet; et evaginato gladio, nostrum exspectat adventum. Interea tribus ferme vel quatuor cubitis introgresso famulo, nobis ex occulto tergum ejus videntibus (nam oculorum istiusmodi natura est, ut post solem umbras intransibiles, caeca sint omnia) vox per antrum sonat: Exite, furciferi; exite, morituri: quid statis? quid moramini? exite, dominus vocat, patienter exspectat. Adhuc loquebatur, et ecce per tenebras aspicimus leaenam invasisse hominem, et gutture suffocato, cruentum intro trahere. Jesu bone, quid tunc terroris nobis, quid gaudii fuit! Spectabamus, domino nesciente, hostem nostrum perire. qui cum videret illum moras facere, suspicatus est duos uni resistere. Sed et iram differre non valens, sicut tenebat gladium ad speluncam **48** venit; et clamore rabido servi increpans socordiam, prius a fera tenetur, quam ad nostras latebras perveniret. Quis hoc umquam crederet, ut ante os nostrum, bestia pro nobis dimicaret? Sublato autem illo metu, similis ante oculos nostros versabatur interitus; nisi quod potius erat rabiem leonis, quam iram hominis sustinere.

Pavemus intrinsecus; et ne movere quidem nos ausi, praestolabamur eventum rei, inter tanta pericula, pudicitiae tantum conscientia pro muro septi. Leaena insidias cavens, et visam esse se sentiens, apprehensum mordicus catulum matutina effert, nobisque cedit hospitium. Neque tamen satis creduli, statim erumpimus: sed exspectantes diu, et egredi cogitantes, illius nobis figurabamus occursum.

10. *Periculo liberatus ad monachos redit.*--- Sublato ergo horrore, et illa transacta die, egredimur ad vesperam; vidimusque camelos, quos ob nimiam velocitatem dromedarios vocant, praeteritos cibos in ore volvere, et in alvum missos iterum retrahere. Quibus ascensis, et nova sitarcia, id est, annona refocillati, decima tandem die ad Romana per desertum castra venimus. Oblatique tribuno, rem ordine pandimus: inde transmissi ad Sabianum Mesopotamiae ducem, camelorum pretium accepimus. Et quia jam abbas ille meus dormierat in Domino; ad haec delatus loca me monachis reddo, hanc trado virginibus, diligens eam ut sororem, non tamen ei me credens ut sorori. Haec mihi senex Malchus adolescentulo retulit. Haec ergo vobis narravi senex, castis historiam castitatis exposui. Virgines castitatem custodire exhortor. Vos narrate posteris, ut sciant inter gladios, et inter deserta et bestias, pudicitiam numquam esse captivam: et hominem Christo deditum posse mori, non posse superari.